

Pogląd papieża Franciszka i patriarchy Bartłomieja I na dar stworzenia

Jako szczególny punkt odniesienia współczesnych rozważań nad urzeczywistnieniem idei stwórczej w jej całościowym wymiarze należy uznać przesłania obecnych zwierzchników Kościoła katolickiego – papieża Franciszka i Kościoła prawosławnego – patriarchy ekumenicznego Bartłomieja. Obaj hierarchowie z niezwykłym zatroskaniem upominają się o godny i sprawiedliwy stosunek człowieka wobec stworzenia. Ich nawoływanie społeczności ludzkiej do odpowiedzialności za środowisko naturalne, które w ostatnim czasie uzyskało jeszcze większą doniosłość ze względu na encyklikę papieża *Laudato si'*¹ oraz „ekologiczny” kontekst nauczania i inspiracji patriarchy², ma skłonić wszystkich do głębszego namysłu nad tajemnicą daru życia. Stanowisko hierarchów zaświadcza o szczególnej wrażliwości na sprawy bliskie ludzkiej egzystencji. We wspólnym postrzeganiu rzeczywistości stworzonej, jej autonomii, celu, związków i ostatecznego przeznaczenia można zauważyć wiele podobieństw, zbieżności i w pewnym sensie wzajemnego się przenikania. Podobnie dostrzec można kontynuację po obydwu stronach pewnych koncepcji doktrynalnych mających służyć obronie całej istoty stworzonej. Właśnie tym aspektem zostanie tu poświęcona większa uwaga w oparciu o nauczanie najwyższych przedstawicieli Kościołów.

---

¹ Encyklika *Laudato si'*, Watykan, 24 maja 2015.

² Warto mieć na uwadze choćby tzw. morskie sympozja ekologiczne organizowane od 1995 roku na morzu z inicjatywy patriarchy.

1. Wspólne dążenie

Wydaje się być rzeczą niezwykłą fakt, że współczesny ruch ekumeniczny poza wyraźnie określonym motywem wspólnego spotkania i dążenia zjednoczeniowego potrafi również łączyć na gruncie zgola innym, czyli budzenia świadomości wspólnot chrześcijańskich względem obecnego stanu natury. Dobitym tego przykładem jest wspólna aktywność o charakterze edukacyjno-formacyjnym zwierzchników Kościoła katolickiego i prawosławnego w XXI wieku. Jest to wyraz subtelного wczuwania się w ducha stworzenia ponad różnicami religijnymi oraz zgodnego wychodzenia naprzeciw wyzwaniom tego czasu, które już wcześniej podejmowali w swoim nauczaniu papieże raz patriarchowie w obliczu różnych zagrożeń dla zasobów naturalnych tego świata³.

W 2002 roku papież Jan Paweł II wraz z patriarchą Bartłojem I we wspólnej deklaracji *O obowiązku szanowania świata stworzonego* zwrócili się z inicjatywą do całej ludzkości o poszanowanie stworzenia. Zostało podkreślone, że potrzeba zdobyć się na akt skruchy oraz spróbować spojrzeć na nas samych, na siebie nawzajem i na otaczający nas świat z perspektywy Bożego planu stworzenia. Musimy na nowo przyjąć postawę pokory i uznać ograniczonosc naszej władzy, a co najważniejsze – naszej wiedzy i zdolność wydawania sądów. Podejmujemy decyzje, działamy i ustalamy decyzje, które oddalają nas od świata, jakim on powinien być, od Bożego planu stworzenia, od wszystkiego, co istotne dla zdrowia naszej planety oraz całej wspólnoty ludzkiej. Potrzeba nowego podejścia i nowej kultury, opartych na centralnym miejscu osoby w dziele stworzenia oraz na postępowaniu zgodnym z etyką środowiskową wywodzącą się z trojkiej więzi: z Bogiem, z samym sobą i ze stworzeniem. Taka etyka sprzyja wzajemnej zależności i kładzie nacisk na zasady powszechnej solidarności, sprawiedliwości społecznej i odpowiedzialności, dzięki czemu możliwym staje się krzewienie prawdziwej kultury życia⁴.

W tejże deklaracji z 2002 roku jest mowa ponadto o tym, że wszyscy mamy swoje role do odegrania, jednakże dla zachowania zasad sprawiedliwości i mi-

---

³ Należy wspomnieć szczególnie papieża Leona XIII oraz jego encyklikę *Rerum Novarum* z 1891 roku, jak również papieża Pawła VI i encyklikę *Humanae Vitae* z 1968 roku. Z kolei ze strony prawosławnej patriarchę ekumenicznego Dymitriososa i jego encyklikę z 1989 roku skierowaną do prawosławnych chrześcijan i wszystkich ludzi dobrej woli, w której podkreślił wagę problemu ekologicznego oraz jego aspektów teologicznych i duchowych. Por. *Message from Ecumenical Patriarch Demetrios I for September I*, 1989, w: J. Chryssavgis (red.), *Cosmic Grace. Humble Prayer, Humble Prayer*, Grand Rapids 2009, 35-37.

⁴ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/inne/deklaracja_ekologia_10062002.html (dostęp: 13.09.2017).

łosierdzia wymaga się większych poświęceń. Dlatego religie, władze państwowe oraz instytucje muszą zmierzyć się z wieloma różnymi sytuacjami; w oparciu jednak o zasadę pomocniczości wszystkie one mogą wziąć na siebie pewne zadania i wspierać wspólny wysiłek. Świadomość naszej śmiertelności i naszej niedoskonałości w wydawaniu sądów są dla nas przestrogą, byśmy nie podejmowali nieodwracalnych działań odnośnie tego, co uznajemy za swoją własność podczas naszego krótkiego życia na ziemi. Nie została nam dana nieograniczona władza nad stworzeniem; jesteśmy tylko zarządcami wspólnego dziedzictwa⁵.

Potrzeba zaangażowania krajów o tradycji chrześcijańskiej na rzecz troski o dobro całego stworzenia została zaakcentowana również we wspólnej deklaracji papieża Benedykta XVI i patriarchy Bartłomieja I z 2006 roku. Według hierarchów narastająca fala sekularyzacji, relatywizmu czy wręcz nihilizmu wymagają, by na nowo i z mocą głosić Ewangelię w sposób dostosowany do współczesnych kultur. Nasze tradycje są dla nas spuścizną, którą powinniśmy się dzielić, ofiarując ją innym i odnawiając nieustannie. Musimy zatem umocnić współpracę i wyraźnie dawać wspólne świadectwo wobec wszystkich narodów (3)⁶. W związku z aktualnym wielkim zagrożeniem dla środowiska naturalnego, oznajmiają hierarchowie, pragniemy dziś wyrazić nasze zaniepokojenie negatywnymi konsekwencjami dla ludzkości i całego świata stworzonego, jakie może mieć postęp gospodarczy i techniczny, który nie uznaje swoich granic. Jako zwierzchnicy wspólnot religijnych uważamy, że jedną z naszych powinności jest popieranie i wspomaganie wszelkich wysiłków, podejmowanych, by chronić Boże stworzenie i pozostawić przyszłym pokoleniom ziemię, na której będą mogły żyć (6)⁷.

W deklaracji z 2006 roku podkreślono nadto, że w Europie, chociaż pozostajemy otwarci na inne religie i na ich wkład w kulturę, musimy połączyć wysiłki, aby chronić korzenie, tradycje i wartości chrześcijańskie, by zapewnić poszanowanie przeszłości i zarazem wnieść wkład w kulturę przyszłej Europy i w polepszenie relacji między ludźmi na wszystkich płaszczyznach. W tym kontekście trudno nie wspomnieć o starożytnych świadkach i wspaniałej spuściznie chrześcijaństwa na ziemi, na której odbywa się nasze dzisiejsze spotkanie. Mówi o tym już księga Dziejów Apostolskich, przywołując postać św. Pawła, Apostoła Narodów. Na tej ziemi orędzie Ewangelii połączyło się z dawną tradycją kulturową. Ta więź, której tak wiele zawdzięcza nasze wspólne chrześcijańskie

---

⁵ Tamże.

⁶ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/inne/bartlomiej_deklaracja_30112006.html (dostęp: 13.09.2017).

⁷ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/inne/bartlomiej_deklaracja_30112006.html (dostęp: 13.09.2017).

dziedzictwo, pozostaje żywa i wyda jeszcze owoce w przyszłości, ewangelizacji i naszej jedności (4)⁸.

Wreszcie z okazji obchodów światowego Dnia Modlitw o Ochronę Środowiska Stworzonego (1 września 2017) papież Franciszek i patriarcha Bartłomiej I wspólnie zwracają się do ludzi wierzących oraz wszystkich, którym na sercu leży dobro natury, o wzgląd na godność i dobrobyt będących dogłębnie powiązanych z naszą troską o całe stworzenie. Zwierzchnicy Kościołów nie poprzestają jedynie na składaniu deklaracji i wezwaniu człowieka do zmiany nastawienia względem wspomnianego dziedzictwa wspólnego, lecz będąc zjednoczeni tą samą troską o stworzenie oraz uznaniem ziemi jako dobra wspólnego, pragną zachęcić ludzi dobrej woli do poświęcenia 1 września czasu na modlitwę w intencji środowiska⁹.

2. Wartość stworzenia w świetle encykliki *Laudato si'*

Papież Franciszek w swojej encyklice *Laudato si'* wyraża przekonanie, że nasz wspólny dom stanowi także naszą wspólną odpowiedzialność, bez względu na często egoistyczne pragnienie widzenia rzeczy stworzonych. Prawdziwy rozwój człowieka ma charakter moralny i pociąga za sobą pełne poszanowanie osoby ludzkiej, powinien być również ukierunkowany na świat przyrody i „brać pod uwagę naturę każdego bytu oraz ich wzajemne powiązanie w uporządkowany system” (5). Dlatego zdolność człowieka do przekształcenia rzeczywistości powinna być rozwijana na podstawie pierwotnego przeznaczenia rzeczy, wyznaczonego jej przez Boga. Wszelka troska i dążenie do polepszenia świata wymaga dogłębnych „zmian stylów życia, modeli produkcji i konsumpcji, utrwalonych struktur władzy, na których opierają się dziś społeczeństwa” (5).

Według biskupa Rzymu, dla refleksji nad relacją między istotą ludzką a innymi stworzeniami i tym, jak grzech ludzki przełamuje równowagę całego stworzenia, źródłem pozostaje zawsze biblijny opis stworzenia. W nim zawarta jest sugestia, że ludzka egzystencja opiera się na trzech podstawowych relacjach ściśle ze sobą związanych: na relacji z Bogiem, z innymi ludźmi i z ziemią. Zgodnie z Biblią te trzy relacje uległy zerwaniu nie tylko zewnętrznie, ale również w nas samych. Tym zerwaniem jest grzech (66). Potrzebujemy zatem odrodzenia świadomości powszechnej wspólnoty: „wszystkie byty wszechświata, będąc stworzone przez tego samego Ojca, są zjednoczone widzialnymi więzami

⁸ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/inne/bartlomiej_deklaracja_30112006.html (dostęp: 13.09.2017).

⁹ <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1838292,Papiez-Franciszek-i-patriarcha-Bartlomiej-apeluja-o-ratowanie-srodowiska> (dostęp: 07.09.2017).

i tworzą rodzaj uniwersalnej rodziny, (...) pobudzającej do świętego, serdecznego i pokornego szacunku” (89).

Będąc świadomy wagi swego zawołania, papież pozwala również odczuć, że jego głos w sprawie kondycji środowiska natury nie jest aby jego prywatnym życzeniem, lecz stanowi wyraz zatroskania Kościoła katolickiego oraz kontynuację tego, co czynili jego poprzednicy. Jego poprzednik Benedykt XVI z dużym naciskiem podkreślał, że świat nie może być analizowany na drodze wyizolowania jednego tylko aspektu, ponieważ „księga natury jest jedna i niepodzielna” i obejmuje środowisko, życie, seksualność, rodzinę, relacje społeczne, a także inne aspekty. W związku z tym „degradacja natury jest ściśle związana z kulturą kształtującą współzycie ludzkie” (6). Natomiast wszelkie okrucieństwo wobec jakiegokolwiek stworzenia „jest sprzeczne z godnością człowieka” (92). Najważniejsze jest to, że „ludzkość jest jeszcze zdolna do współpracy w budowaniu naszego wspólnego domu” (13); „człowiek jest jeszcze w stanie pozytywnie interweniować” (58). Wynika to przede wszystkim z wrodzonego instynktu samozachowawczego, a gdy chodzi o chrześcijan, głosił Jan Paweł II, z odpowiedzialności za ład wewnątrz stworzenia i swoich obowiązków względem natury i Stwórcy jako elementu wiary (64).

Dziś należy doceniać ten fakt, zdaniem papieża Franciszka, iż niektóre zjawiska tego świata zaczynają coraz mocniej absorbować i skłaniać do refleksji naukowców różnych dziedzin, filozofów, teologów oraz rozmaitych organizacji społecznych (7), aby w porę stanąć na wysokości zadania wobec wyzwań mających na celu przywracanie jedności i harmonii całemu stworzeniu. Ciągłe jest to jeszcze za mały zakres, dlatego konieczna staje się debata naukowa i społeczna, która byłaby odpowiedzialna i szeroka, zdolna do wzięcia pod uwagę wszystkich dostępnych informacji i nazywania rzeczy po imieniu (135). Trzeba zarazem zdawać sobie sprawę, że źródła kryzysu kulturowego działają w głębi i nie jest łatwo zmieniać przyzwyczajenia czy zachowania. „Każda przemiana wymaga motywacji oraz procesu edukacyjnego” (15).

Niezmiernie ważną rzeczą jest również to, zauważa papież, że obok Kościoła katolickiego są inne Kościoły i Wspólnoty chrześcijańskie – podobnie jak i inne religie – które rozwinęły głęboką troskę i cenną refleksję na temat tych zagadnień, leżących nam wszystkim na sercu (7). Jest to przykład pociągający i dający nadzieję na jeszcze bardziej zintegrowane i wspólne wstawiennictwo w obronie wartości tożsamy nam wszystkim. W opinii papieża bogactwo, jakie religie mogą wnieść na rzecz choćby ekologii integralnej oraz pełnego rozwoju ludzkości, powinny być uznane przez wszystkich. Podobnie jak osiągnięcia naukowe rozszerzające perspektywę spojrzenia na globalny stan natury. W tym zakresie jest też potrzebny ciągle dialog prowadzony na każdym szczeblu życia społecz-

nego, który uformuje przejrzyste procesy decyzyjne w oparciu o odpowiedzialne sumienie (rozdz. 6). Kościół nie usiłuje zdefiniować zagadnień naukowych ani zastępować polityki, ale zachęca do uczciwej i przejrzystej debaty, aby potrzeby indywidualne lub ideologie nie wyrządzały szkód dobru wspólnemu (188).

Według papieża człowiek wierzący nie podziwia świata z zewnątrz, lecz od wewnątrz uznając powiązania, przez które Ojciec nas zjednoczył ze wszystkimi bytami. Ponadto, rozwijając szczególne zdolności, jakimi Bóg obdarzył każdą osobę wierzącą, prowadzi ją do rozwijania swojej kreatywności i entuzjazmu (220). Warunkiem autentyczności poczucia wewnętrznego zjednoczenia z innymi bytami natury jest równoczesna czułość, współczucie i troska o człowieka (91). My sami przecież nie jesteśmy ostatecznym celem wszystkich innych stworzeń. Wszystkie zmiernają wraz z nami i przez nas ku ostatecznemu kresowi, jakim jest Bóg (83). „W Biblii, Bóg, który wyzwala i zbawia, jest tym samym Bogiem, który stworzył wszechświat i w Nim łączą się miłość i moc” (73).

Zasadnicza intuicja papieża Franciszka wokół idei twórczej koncentruje się na przesłance protologicznej, antropologicznej i integralnej, dzięki czemu są wskazane prawdziwe kryteria samorealizacji, rozwoju i autentycznego spełnienia bytu stworzonego. Jednak to człowiekowi przynależy szczególna odpowiedzialność ze względu na jego miejsce i rolę w świecie stworzonym. Dodatkowym czynnikiem nakładającym zobowiązanie na społeczność ludzką jest potencjalna ufność Stwórcy, która wyraża się najpełniej w wierze w Jego moc i działanie.

3. Zmysł stworzenia Bartłomieja I

W „ekologicznym” przesłaniu do swoich wiernych z 2013 roku ekumeniczny patriarcha prawosławny Bartłomiej I apeluje o ostrożne korzystanie z nowych odkryć i techniki¹⁰. Jednocześnie przestrzega społeczeństwo ludzkie przed brakiem powściągliwości i niepohamowanym dążeniem do ciągle nowych sensacji odkrywczych. Nie oznacza to wcale negacji prawa nauki do dociekań i eksperymentów. Przecież to sam Bóg każe człowiekowi czynić sobie ziemię poddaną, co wystarczająco uzasadnia jego inspirację poszukiwawczą. Niemniej, zdaniem

---

¹⁰ Dzięki wieloletnim wysiłkom zmierzającym do ochrony środowiska naturalnego człowieka zwierzchnik prawosławia otrzymał tytuł „Zielony Patriarcha” (Green Patriarch). To również efekt jego zaangażowania wraz z wybitnymi autorytetami świata polityki w organizację seminariów naukowych o tematyce ekologicznej, m.in. żeglując po wodach zagrożonych kontynentów, rzek i mórz (Dunaj, Morze Czarne, Morze Bałtyckie, Adriatyk, Amazonka, Missisipi). W przekonaniu hierarchy dziś w sposób szczególnie potrzebują siebie nawzajem nauka i religia, aby móc właściwie i odpowiedzialnie przeciwstawić się degradacji bytu stworzonego. Por. *Glückfall für die Ökumene*, KNA-ÖKI 10(2008)3-5 (wywiad z patriarchą Bartłomiejem I).

hierarchy, należy się wystrzegać negatywnych motywacji, w postaci pogoni za zyskiem czy arogancji względem Stwórcy i praw natury. Dlatego wzywa on do wielkiej ostrożności w stosowaniu nowych odkryć naukowych. Trzeba bowiem wielkiego doświadczenia, by nabrać pewności, że dane odkrycia rzeczywiście służą dobru człowieka i ostatecznie nie okażą się destrukcyjne¹¹.

Wszelkie nadużycie w tym względzie ze strony człowieka szkodzi nie tylko jednostce, lecz często jako wykroczenie społeczne sprzeciwia się również dobru całego środowiska. Stąd patriarcha nie waha się nazwać „grzechem ekologicznym” postępowanie, które zadaje krzywdę naturze¹². Tego rodzaju postawa wynika z kryzysu duchowego osoby ludzkiej oraz jej egoistycznego postrzegania świata. Zmiana naszego nastawienia i zachowania wobec wielkości daru stworzenia zależy w dużej mierze od uznania jego dobroczynnego wymiaru i nieredukowalnego przeznaczenia. Wiąże się to z potrzebą poważnego liczenia się wrażliwością chrześcijańską. Ta bowiem pozostaje niezmienna najpierw w swej warstwie wewnętrznej i duchowej. Patrząc na dzisiejsze zagrożenia wynikające z kryzysu ekologicznego, w szczególności chrześcijanie nie powinni pozostawać wobec nich obojętni. Jeżeli ryzyko wydaje się być niezmiernie duże i zarazem wspólne, to również aktywność musi być wspólna bez względu na różnice eklezjalne czy wyznaniowe¹³. Poza wszelkimi różnicami doktrynalnymi, które określają tożsamość poszczególnych wyznań chrześcijańskich i poza jakimikolwiek niezgodnościami religijnymi, które mogą dzielić poszczególne wspólnoty wierzących, ziemia łączy nas w wyjątkowy i nadzwyczajny sposób¹⁴.

Z postawy patriarchy w sprawie wartości świata natury przebija się wyraźnie ton współczucia i metanoi. Mówi on o tym, że powinniśmy przyjąć postawę skruchy z powodu braku naszej dbałości o planetę. Jesteśmy wezwani do uznania naszego mniejszego lub większego wkładu w szkody i zniszczenia środowiska. Skoro ludzie powodują degradację integralności ziemi i niszczenie różnorodności biologicznej Bożego stworzenia, występują przeciwko samym sobie, ale też dopuszczają się grzechu przeciwko Bogu. Stąd potrzebne jest przejście od konsumpcji do poświęcenia, od chciwości do wielkoduszności, od marnotrawstwa do

¹¹ <https://swiatlowschodu.blogspot.com/2013/09/ekologiczne-przesanie-patriarchy.html> (dostęp: 07.09.2017).

¹² Por. K. Leśniewski, *Encyklika Laudato si' w perspektywie chrześcijańskiego Wschodu*, *Studia Oecumenica* 15(2015)28; tenże, *Inspirujący wpływ Patriarchy Bartłomieja I na encyklikę Laudato si'*, *Roczniki Teologiczne* 63(2016)7, 111-131.

¹³ Tamże, 16.

¹⁴ Por. J. Chryssavgis, *Introduction*, w: tenże (red.), *On Earth as in Heaven. Ecological Vision and Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, New York 2012, 9.

zdolności dzielenia się, do ascezy, która oznacza uczenie się dawania¹⁵. Jest to sposób milowania polegający na przechodzeniu od tego, czego chcę ja, do tego, czego chce Boży świat. My, chrześcijanie, uważa Bartłomiej I, jesteśmy także powołani do zaakceptowania świata jako sakramentu komunii, jako sposobu współodczuwania z Bogiem i z bliźnimi w skali globalnej. Jest to nasze pokorne przekonanie, że to, co Boskie, i to, co ludzkie, spotykają się w najdrobniejszych szczegółach zawartych w niepodzielnej szacie stworzenia Bożego, aż do ostatniego ziarna pyłu naszej planety.

Honorowy zwierzchnik prawosławia w orędziu do wiernych z okazji rozpoczęcia się 1 września (2017) nowego roku kościelnego w prawosławiu przytoczył znamieny przykład o relacjach człowieka ze zwierzętami. Żywoty wielu świętych zawierają wiele wskazówek świadczących o wspaniałych stosunkach między nimi a dzikimi zwierzętami. Zwykle zwierzęta takie nie utrzymują przyjaznych więzi z człowiekiem, co wynika nie tyle z dzikiej natury, ile raczej z oporu samego człowieka wobec łaski Bożej i z jego konfliktowego nastawienia do zwierząt i innych istot żywych. Dlatego spokój w jego relacjach z Bogiem zawiera w sobie również jego uspokojenie na elementy przyrody. Ustanowienie dobrych stosunków z Bogiem winno stanowić podstawową troskę człowieka i w tej perspektywie winniśmy umieścić nasz osobisty związek z całym środowiskiem¹⁶.

W percepcji daru stworzenia patriarchy Bartłomieja I jest wysuwany na czoło motyw ontologiczny, duchowy i sakramentalny. Zakładają one w obecnym stanie pewnego globalnego zaniechania względem natury rewizję myślenia i postawy ludzkiej dla dobra całego stworzenia. Odnowienia prawdziwych relacji oraz powagi w stosunku do bytu stworzonego w związku z wewnętrzną dyspozycją człowieka i jego dialogiem ze Stwórcą wszechrzeczy. Tylko rozwaga i powściągliwość w traktowaniu świata Bożego może odwrócić współczesne negatywne tendencje, które prowadzą niejednokrotnie do degradacji i niszczenia środowiska.

4. Wyzwanie egzystencjalne

To, że problematyka środowiska naturalnego zajmuje aktualnie znaczące miejsce w nauczaniu najwyższych hierarchów Kościoła katolickiego i Kościoła prawosławnego, może wskazywać na coś zupełnie naturalnego i nawet nieodzownego, ponieważ, kto bardziej niż wspólnoty chrześcijańskie oraz religijne powinny odczuwać i właściwie reagować na wszelkie zagrożenia względem stworzenia.

¹⁵ Exclusive: *Patriarch Bartholomew on Pope Francis; Climate Ecyclical*, "Time Magazine", June 1, 2015, <http://time.com/3926076/pope-francis-encyclical-patriarch-bartholomew/> (dostęp: 03.09.2017).

¹⁶ <http://gosc.pl/doc/934995.Czlowiek-nie-czci-juz-daru-przyrody> (dostęp: 07.09.2017).

Tym bardziej, że przeważająca większość zadawanych krzywd oraz spowodowanych niebezpieczeństw na świat doczesny wiąże się z decyzją i postępowaniem ludzi, w tym deklarujących przynależność do określonego zgromadzenia wyznaniowego. Natomiast ośrodki życia religijnego i duchowego ponoszą z istoty swej odpowiedzialność kształtowania wśród swoich wiernych należytej postawy w odniesieniu do całościowego daru stworzenia i równocześnie utrzymywania prawidłowych relacji z bytem stworzonym jako wartością spełniającą jedyną i niezrównaną rolę w ekonomii działania Bożego.

Jednak na szczególną uwagę zasługuje niejako dopełniające się współdziałanie najwyższych pasterzy obu Kościołów w zakresie ochrony natury w obecnym czasie. Dowodzą tego również liczne wzajemne odwołania do stanowiska drugiej strony w dokumentach i oficjalnych wystąpieniach¹⁷. Jest to niewątpliwie przykład głębokiego wyczucia i pochylenia się nad wspólną sprawą i wspólnym zadaniem. Ponadto przypomnienie światu bardziej dobitnie o nieodwołalnej potrzebie ciągłego równoważenia między korzyściami materialnymi i duchowymi, gdyż utrata odpowiednich proporcji będzie prowadzić do daleko idącej degradacji tego, co materialne i jego ostatecznej zagłady. Z tego powodu, co oczywiste, będą zmuszeni coraz bardziej cierpieć wszyscy bez wyjątku, w tym wspólnoty religijne. Dlatego zwłaszcza one nie mogą pozostawać obojętne na otoczenie oraz jego obecny i przyszły los. Na społeczności wierzących, podobnie jak niewierzących, będącej częścią daru stworzenia spoczywa moralna odpowiedzialność utrzymania pełnej łączności z całym środowiskiem naturalnym bez naruszania jego integralności.

Każde wystąpienie w imieniu i na rzecz dobra stworzonego, w szczególności wystąpienie oparte na najwyższym autorytecie duchowego przewodnictwa, niesie w sobie istotny element wsparcia i nadziei. Jednocześnie staje się ogromną zachętą do zmiany nastawienia i sposobu zachowania wobec drugiego człowieka oraz innego stworzenia. W wymiarze ściśle religijnym wywiera wpływ albo nawet niekiedy determinuje do podjęcia zdecydowanego kroku w kierunku bratniego zbliżenia z inną wspólnotą chrześcijańską. Bardzo wymownie określił to podczas ogłoszenia papieskiej encykliki *Laudato si'* prawosławny metropolita Jan Zizioulas, biskup Pergamonu, współprzewodniczący Międzynarodowej Komisji Wspólnej ds. Dialogu między Kościołem Katolickim i Wschodnimi Kościołami Prawosławnymi, który zarazem w swoim komentarzu jako przedstawiciel Patriarchatu Ekumenicznego wyraził osobiste przeświadczenie: „Wierzę, że znaczenie papieskiej encykliki nie jest ograniczone do tematu ekologii jako takiej.

¹⁷ Chodzi tu głównie o encyklikę papieża Franciszka *Laudato si'* oraz przesłania i wywiady patriarchy Bartłomieja I.

Widzę w niej ważny wymiar ekumeniczny przez to, że jednoczy podzielonych chrześcijan wobec wspólnego zadania, z którym muszą się zmierzyć razem. Żyjemy w czasach, gdy fundamentalne egzystencjalne problemy przerastają nasze tradycyjne podziały i czynią je względnymi niemal do punktu zupełnego zaniku. Zwróćmy uwagę dla przykładu na to, co ma miejsce dzisiaj na Bliskim Wschodzie: czy ci, którzy prześladują chrześcijan, pytają ich, do jakiego Kościoła lub konfesji przynależą? Chrześcijańska jedność w takich wypadkach jest *de facto* zrealizowana poprzez prześladowanie i krew – ekumenizm męczeństwa¹⁸.

Po stronie katolickiej natomiast nie brak głosów, że ekumeniczny patriarcha Bartłomiej I, znajdując się pod inspiracją wschodniej teologii przeobstwienia człowieka i całego Kosmosu, kładzie akcent na szczególną więź między stworzeniem rozumnym i wszelkim innym. Człowiek otrzymał polecenie bycia wiernym opiekunem całego daru stworzonego. Jeśli nie dochowa owej wierności, wówczas dopuszcza się ciężkiego grzechu oraz wyobcowania wobec samego Stwórcy. Byt stworzony znajduje się ponadto w oddziaływaniu ludzkiej wspólnoty wiary, która swoją pamięcią i modlitwą jest w stanie wypraszać u Pana prawdziwe przeznaczenie dla każdej istoty. Bo ona stanowi wyraz niezrównanej miłości Boga względem stworzenia. Kościoły chrześcijańskie powinny tym bardziej rozumieć swoją misję „ufnego pośrednictwa” oraz nieustannie błogosławić i otaczać modlitwą o szczęśliwe spełnienie wszystkich stworzeń¹⁹.

Słowa kluczowe: papież Franciszek, patriarcha Bartłomiej I, stworzenie, środowisko, natura.

Summary

POPE FRANCIS' AND PATRIARCH BARTHOLOMEW I'S VIEWS ON THE GIFT OF CREATION

The views of the highest hierarchs on the environmental issues are convergent to a large extent. Furthermore, their teaching is characterised by two fundamental aspects. First of all, it is marked by a great sensitivity and humility towards the gift of creation. Moreover, one can observe a genuine concern about the ontological-moral dimension of the whole nature. Also, the anthropological factor plays an overriding role as a direct influence on the actual

¹⁸ Tłumaczenie w wersji angielskiej jest dostępne na stronie Greckiej Archidiecezji Prawosławnej w Ameryce oraz wersja polska: <http://nasyjon.pl/page/2/> (dostęp: 18.09.2017).

¹⁹ <https://pl.aleteia.org/2016/09/01/troska-o-przyrode-i-jej-bogactwa-wynika-z-brania-chrzcijanstwa-na-serio/> (dostęp: 21.09.2017).

communication with all forms of existence. Another equally important inspiration stems from the willingness to demonstrate an appropriate relationship with the created being. This responsibility rests with every human individual and every single society because of the profound interdependencies between the former and the latter. What should also be taken into account is the future and its challenges.

Key words: Pope Francis, Patriarch Bartholomew I, creation, environment, nature.

Bibliografia

- Chrysavgis J., *Introduction*, w: tenże (red.), *On Earth as in Heaven. Ecological Vision and Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, New York, NY 2012, s. 1-22.
- Glückfall für die Ökumene*, KNA-ÖKI 10(2008)3-5 (wywiad z patriarchą Bartłomiejem I).
- Leśniewski K., *Encyklika Laudato si' w perspektywie chrześcijańskiego Wschodu*, *Studia Oecumenica* 15(2015)21-39.
- Leśniewski K., *Inspirujący wpływ Patriarchy Bartłomieja I na encyklikę Laudato si'*, *Roczniki Teologiczne* 63(2016)7, 111-131.
- Message from Ecumenical Patriarch Demetrios I for September I*, 1989, w: J. Chrysavgis (red.), *Cosmic Grace. Humble Prayer. Humble Prayer*, Grand Rapids, MI 2009, 35-37.
- Papież Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, Watykan, 24 maja 2015.
- Patriarch Bartholomew on Pope Francis; Climate Ecyclical*, "Time Magazine", June 1, 2015, <http://time.com/3926076/pope-francis-encyclical-patriarch-bartholomew/> (dostęp: 03.09.2017).
- <http://nasyjon.pl/page/2/> (dostęp: 18.09.2017).
- <https://swiatloswschodu.blogspot.com/2013/09/ekologiczne-przesanie-patriarchy.html> (dostęp: 07.09. 2017).
- <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1838292,Papiez-Franciszek-i-patriarcha-Bartlomiej-apeluja-o-ratowanie-srodowiska> (dostęp: 07.09.2017).
- http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/inne/deklaracja_ekologia_10062002.html (dostęp: 13.09.2017).
- <https://pl.aleteia.org/2016/09/01/troska-o-przyrode-i-jej-bogactwa-wynika-z-brania-chrzescijanstwa-na-serio/> (dostęp: 21.09.2017).